

Analiza poslovanja Biznis inkubatora Zenica za 2021. godinu

ZENIČKA RAZVOJNA
AGENCIJA ZEDA

AUGUST 2022. godine

SADRŽAJ

UVOD	3
BIZNIS INKUBATOR ZENICA.....	4
ANKETIRANJE KORISNIKA BIZNIS INKUBATORA.....	7
Oblik registracije.....	8
Analiza korisnika po fazama inkubiranja	8
Analiza korisnika po broju zaposlenih.....	9
Struktura korisnika po djelatnostima.....	10
Zainteresovanost korisnika za edukacije/seminare.....	12
Planovi za buduće poslovanje i djelatnost korisnika.....	14
Ocjena poslovanja u 2021. godini	15
Prednosti Biznis inkubatora koje korisnici ističu kao značajne:.....	16
Problemi u poslovanju s kojima se susreću korisnici Inkubatora	17
Promet korisnika Biznis inkubatora u 2020. godini	18
Neto dobit korisnika Biznis inkubatora u 2021. godini	18
Izvoz i tržišni udio korisnika Biznis inkubatora u 2021. godini	19
Sugestije i prijedlozi anketiranih za unapređenje Biznis inkubatora i Agencije ZEDA.....	19
ZAKLJUČAK	21
PRILOG	25

UVOD

Biznis inkubator predstavlja jedan od alata za ekonomski razvoj, osmišljen da ubrza rast i uspješnost preduzeća kroz niz resursa i usluga koje potiču poslovni razvoj. Osnovni cilj inkubatora je pomoći malim privrednim subjektima da pri završetku perioda korištenja inkubatora postanu finansijski samoodrživi i nezavisni. Pored ovoga, ostali ciljevi Inkubatora su lokalni ekonomski razvoj, zapošljavanje, revitalizacija određenih djelatnosti, ekonomski razvoj, pružanje podrške ciljnim grupama ili djelatnostima, razvoj malog i srednjeg poduzetništva i clustera. Biznis inkubator je instrument podrške poduzetničke infrastrukture čija je svrha razvoj start-upa. Pod ovim se podrazumijeva organizovan sistem usluge s ciljem podrške novoosnovanim privrednim subjektima. Unutar Inkubatora se obično nudi širok spektar usluga. Uopćeno to mogu biti soft usluge kao što su poslovno savjetovanje, pristup finansijama, tehnička pomoć i pristup zajedničkoj opremi u Inkubatoru te subvencionirana i fleksibilna cijena zakupa niža od tržišne cijene. Biznis inkubator se sastoji od većeg broja manjih poslovnih prostora i/ili radionica na jednom mjestu.

Sam pojam inkubator asocira na početak života, odnosno u preduzetničkom (biznis) inkubatoru se osnivaju novi privredni subjekti što znači da su preduzetnički (biznis) inkubatori svojevrsni „rasadnici“ malih preduzeća i obrta. Praksa je pokazala da su start-upi najranjiviji u prvih par godina poslovanja i upravo tada im je potrebna pomoć kako bi se razvili i opstali na tržištu.

Preduzetnici koji žele da otpočnu proces „inkubiranja“, tj. korištenje svih usluga jednog biznis inkubatora, moraju ispuniti određene kriterije. Kriteriji koji se uobičajeno moraju ispuniti su: mogućnost rasta, sposobnost generisanja novih radnih mjesta, sposobnost redovnog ispunjavanja svojih finansijskih obaveza, plaćanja poslovnog prostora, postojanje biznis plana, tržišna analiza itd.

Razvoj biznis inkubatora kao instrumenta poduzetničke infrastrukture obično je iniciran i povjeren jedinicama lokalne samouprave i razvojnim agencijama, a može biti iniciran od strane donatora – business angela, sponzora, univerziteta, ili sličnih institucija koje potpomažu razvoj poduzetništva. Inkubatori imaju značajnu ulogu u razvoju preduzetništva i preduzeća na početku njihovog poslovanja, kao i na stimulisanju lokalnog ekonomskog razvoja. S tim u vezi potrebno je osnažiti rad inkubatora i podići kapacitete zaposlenih te identifikovati i razviti dobre odnose sa potencijalnim saradnicima, organizacijama i institucijama koji bi bili uključeni u buduće inicijative inkubatora.

BIZNIS INKUBATOR ZENICA

Biznis inkubator Zenica započeo je s radom 2006. godine u okviru rada i djelatnosti Zeničke razvojne agencije ZEDA (u daljem tekstu „Agencija ZEDA“), čiji je osnivač i stoprocentni vlasnik Grad Zenica. Lociran je u Poslovnoj zoni „Zenica 1“ (u daljem tekstu „Poslovna zona“), što predstavlja idealnu lokaciju za razvoj malih i srednjih preduzeća, uzevši u obzir dostupnost sve potrebne infrastrukture, postojanje dobro razvijenog poslovnog ambijenta u samoj Zoni, blizinu centra grada i glavne gradske saobraćajnice (GGM), blizinu autoputa (cca 2 km do izlaza na regionalni put te cca 6km do izlaza na novi autoput Vc). U svrhu daljnjeg razvoja infrastrukture i unapređenja uslova za rad i razvoj MSP u Poslovnu zonu se redovno, svake godine, ulažu finansijska sredstva u realizaciju infrastrukturnih projekata. Grad Zenica je svakako najveći investitor i redovno u okviru budžeta planiraju se sredstva za daljni razvoj Zone, ali tu i dodatne mogućnosti sufinansiranja projekata iz sredstava od strane, Zeničko-dobojskog kantona kao i brojna donatorska sredstva putem javnih poziva na koja apliciraju Grad Zenica i Agencija ZEDA, a finansiraju institucije poput GIZ-a, USAID-a, Fonda za zaštitu okoliša, Federalnog ministarstva za razvoj poduzetništva i obrta te brojna druga. U Poslovnoj zoni trenutno djeluje više od 100 privrednih subjekata koji se bave različitim djelatnostima. Trenutna zauzetost ove poslovne zone je 95%. Trenutno raspoloživo slobodno zemljište je površine cca 23.000 m² što predstavlja odličnu mogućnost za rast i proširenje njihovih kapaciteta kupovinom zemljišta kada dovoljno „izrastu“, tj. uspiju zauzeti svoje mjesto na tržištu. Važno je napomenuti da je Zona „živa“ te da se procenat zauzetosti i broja prisutnih privrednih subjekata kontinuirano mijenja, što može objasniti eventualna nepoklapanja navedenih procenata i brojki sa realnim stanjem u trenutku objave ove Analize.

Biznis inkubator Zenica se sastoji od 23 radionička prostora i 21 prostora u zgradi TechnoParka te dodatna 4 kancelarijska prostora što je ukupno 48 raspoloživih

prostora za start-upe. Pored ovoga, u okviru ICC-a, postoji mogućnost iznajmljivanja prostora za rad pojedinca ili grupe, tj. mobilnog stola sa računarom. Ovu uslugu uporedo može koristiti 20 korisnika. Još jedna usluga koju je moguće koristiti je registrovanje adrese privrednog subjekta na adresi Agencije ZEDA, tj. neka vrsta virtuelnog ureda uz adresu prijema pošte. U okviru ove dvije jedinice u trenutku anketiranja i izrade analize se nalazilo 41 privredna subjekta. Ukupno je anketirano 39 privrednih subjekata, budući da je jedno preduzeće u fazi završetka inkubiranja, tj. već je kupljena sopstvena parcela i izgradilo je vlastiti poslovni objekat u kom nastavljaju svoje poslovanje (Lamsar glass d.o.o. Zenica). Pored ovoga, tu je i preduzeće Grafit Fame d.o.o. Zenica koje je u ovom trenutku u završnoj fazi izgradnje vlastitog poslovnog objekta u Poslovnoj zoni Zenica 1. Dakle, za potrebe prikaza stanja poslovanja Biznis inkubatora Zenica (stanari radioničkih prostora i stanari zgrade Technoparka) uzet ćemo u obzir 39 start-upa koji su u punom jeku razvoja poslovanja, tj. procesa inkubiranja. U daljem tekstu Analize će se iz praktičnih razloga, za ove dvije fizički odvojene jedinice koristiti zajednički naziv „Biznis inkubator“ ili „Inkubator“.

Prije ulaska u kvalitativnu i kvantitativnu analizu, prvo ćemo predstaviti koje su to usluge koje pruža Agencija ZEDA te koje stanari Inkubatora imaju priliku koristiti prilikom inkubiranja:

- » Korištenje instrumenta poduzetničke infrastrukture kojima upravlja Agencija ZEDA: poslovna zona, biznis inkubator i tehnološki park sa inovativnim razvojnim centrima
- » Učešće na domaćim i inostranim sajmovima
- » Usluge u okviru implementacije projekta COSME – koji je namijenjen za jačanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća u Evropskoj uniji kroz uvezivanje i predstavljanje domaćih privrednih subjekata (uključujući i korisnike Biznis inkubatora) putem EEN mreže sa preduzećima u EU i van EU, koje su članice EEN mreže; posjete/odlasci na sajmove u EU ali i van EU.
- » Organizacija i realizacija raznih vrsta edukacija kroz projekte koje implementira;

Prava i obaveze Agencije kao i korisnika Biznis inkubatora su definisane Ugovorom o korištenju prostora i usluga Biznis inkubatora. Obaveze Agencije u ovom smislu su:

- » omogućiti Korisniku nesmetano korištenje iznajmljenog prostora i zajedničkih prostorija.
- » u skladu sa aktima i planovima Agencije, organizovati poslovna savjetovanja, promotivne aktivnosti i druge usluge za koje dovoljan broj korisnika iskaže interes.
- » obezbijediti uslove za zajedničko grijanje prostora.
- » održavati zajedničke prostorije.
- » stvarati uslove za povezivanje korisnika TPZ-a međusobno kao i sa drugim poslovnim subjektima, ustanovama i finansijskim institucijama u cilju uspješnijeg poslovanja.

Pored navedenog, korisnici Biznis inkubatora imaju određene pogodnosti koje nisu definisane Ugovorom, ali su prisutne kao dio politike Grada Zenice i Agencije ZEDA, u cilju podrške preduzetništvu te u cilju što veće koncentracije preduzeća na lokaciji Poslovne zone:

- » Poslovni prostor po subvencioniranoj cijeni stanarine od strane Grada Zenice.
- » Pogodnosti lokacije za poslovanje.
- » Nove poslovne prilike kroz organizovane B2B sastanke i događaje.
- » Pristup sali za sastanke i prezentacije (BusinessPoint).
- » Mogućnost izlaganja svojih proizvoda u Show room-u Centra za poduzetnike i investitore.
- » Promociju privrednih subjekata (na stranici Agencije ZEDA, na društvenim mrežama i u medijima).
- » Pomoć u apliciranju na EU i domaće programe privrednim subjektima koji su u procesu inkubiranja.
- » Mogućnost zajedničkog učešća na sajmovima ili posjetama sajmovima na čelu s Agencijom ZEDA.

ANKETIRANJE KORISNIKA BIZNIS INKUBATORA

U periodu mart-maj 2022.godine, Agencija ZEDA je provela anketiranje svih stanara Biznis inkubatora kako bi se prikupile informacije vezane za poslovanje i zadovoljstvo korisnika Biznis inkubatora istim. Prilikom anketiranja smo postavili 19 pitanja te prikupili i sve dodatne sugestije i primjedbe korisnika Biznis inkubatora. Anketni obrazac će biti dodan na kraju ovog dokumenta kao prilog i primjer ankete koja će se, uz moguće manje izmjene i dopune, provoditi i narednih godina.

Cilj anketiranja je, prije svega, ispitivanje zadovoljstva korisnika uslovima rada u Biznis inkubatoru u prethodnoj godini te prikupljanje informacija i sugestija o tome šta bi se eventualno trebalo promijeniti, unaprijediti, zadržati ili intenzivirati. Agencija kontinuirano radi na upotpunjavanju i prilagođavanju usluga prema korisnicima Biznis inkubatora i u tom smislu je cilj anketiranja bilo i provjeriti da li su trenutne usluge prilagođene korisnicima te da li je potrebno dodati neke nove usluge. Pored navedenog, jedan od ciljeva je i prikupljanje informacija o tome s kojim problemima u poslovanju se susreću korisnici Biznis inkubatora, a na koje bi Grad i Agencija mogli utjecati kako bi se olakšalo i unaprijedilo poslovanje korisnika Inkubatora.

Preporučeni način prikupljanja informacija i anketiranja stanara inkubatora je usmenim putem, tj.ličnim kontaktom anketara (u ovom slučaju uposlenika Agencije ZEDA), budući da se ličnim kontaktom otvori više tema od onih navedenih u samom anketnom upitniku, te anketirani ima priliku bolje opisati svoje iskustvo (bilo ono pozitivno ili negativno). Određeni broj korisnika inkubatora je svoje odgovore dostavio putem online obrasca. Svi odgovori koji su prikupljeni i usmenim putem uneseni su u jedinstveni obrazac na Google platformi, koja pruža brojne mogućnosti obrade podataka kao i čuvanje istih. Svi prikupljeni odgovori su sačuvani i u printanoj verziji.

U tekstu koji slijedi ćemo obraditi odgovore koji su prikupljeni prilikom anketiranja.

Oblik registracije

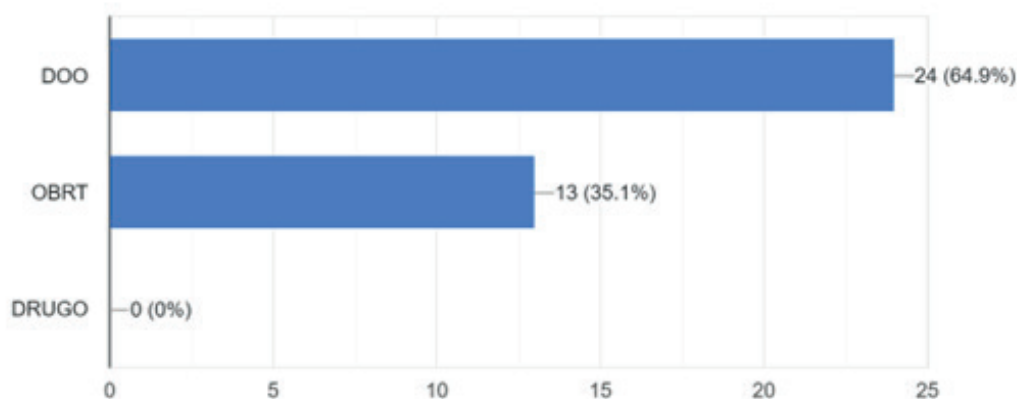
Kao što je već naprijed navedeno, anketirano je ukupno 39 korisnika Biznis inkubatora.

Od navedenih 39 anketiranih, 64,9 % su registrovani kao privredno društvo, tj. D.O.O.. Kada su u pitanju obrti, njih je u ovom momentu 35,1%.

Grafički prikaz korisnika po obliku registracije:

2.OBLIK REGISTRACIJE

37 responses

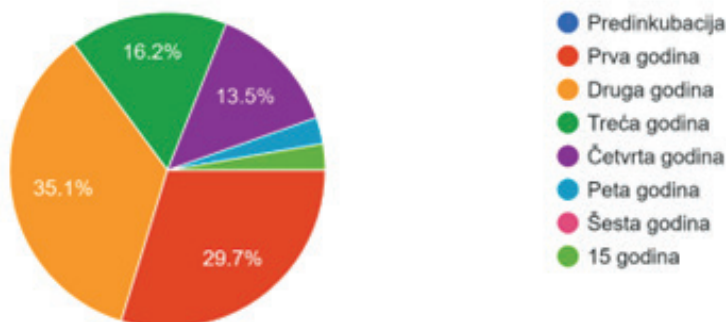
Privredni subjekt koji je zainteresovan za proces inkubiranja podnosi aplikaciju pisanim ili elektronskim putem. Sve zaprimljene aplikacije (u skladu sa raspoloživim slobodnim prostorima), razmatra Komisija za prijem, koju čini pet članova, uposlenika Grada Zenice i Agencije ZEDA sa relevantnim stručnim predispozicijama te dugogodišnjim radom u struci. Direktor Agencije donosi konačnu odluku uvažavajući stav navedene Komisije.

Analiza korisnika po fazama inkubiranja

Korisnici Inkubatora su privredni subjekti u različitim fazama inkubiranja. Trenutno, najviše korisnika inkubatora je u drugoj godini inkubiranja, tj. njih 13, odnosno 35,1 %. U prvoj godini inkubiranja se nalazi čak 11 korisnika ili 29,7 %, dok je trenutno najmanji broj korisnika u petoj godini inkubacije, tj. 1 korisnik ili 2,7 %. U trećoj godini inkubiranja se nalazi 6 korisnika, što čini 16,2 % ukupnog broja korisnika. U četvrtoj godini je 5 korisnika, što čini 13,5 % ukupnog broja korisnika inkubatora. Kada uporedno posmatramo 2020.godinu, primjetno je da je u 2021.godini daleko veći broj početnika u biznisu, tj. onih koji se nalaze u prve dvije godine inkubiranja, u odnosu na 2020.godinu, kada je dominirao broj korisnika koji se nalaze u posljednjim godinama inkubiranja. Ovo je prirodan ciklus smjene korisnika unutar svakog biznis inkubatora i to je dokaz zdravog poslovanja privrednih subjekata u Inkubatoru kao i dobar pokazatelj zainteresovanosti novih korisnika za usluge koje Inkubator pruža.

5. KOJA STE GODINA INKUBIRANJA

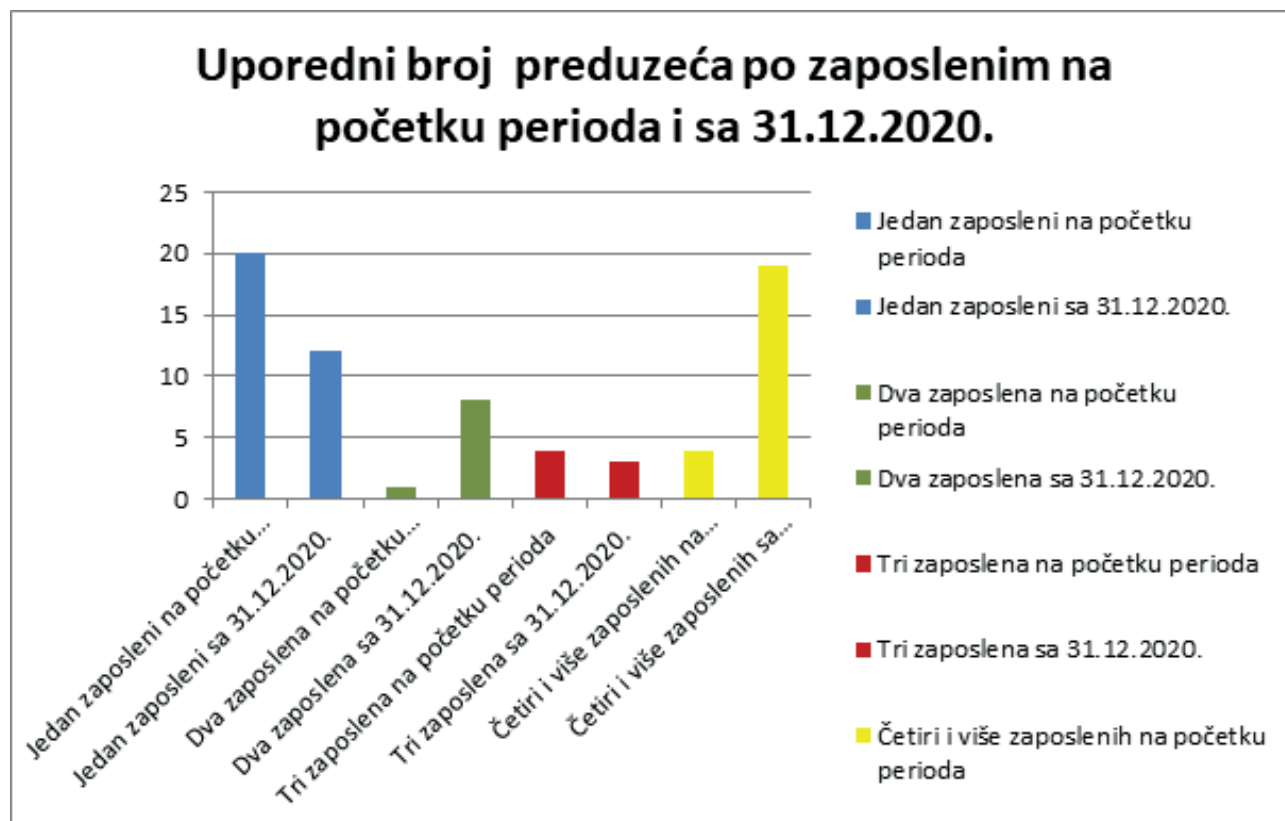
37 responses

Naredno pitanje se bavi brojem zaposlenih na početku perioda inkubiranja koji se upoređuje sa pitanjem koje slijedi iza, tj. sa brojem uposlenih sa krajem 2021. godine. Broj zaposlenih u Biznis inkubatoru ima trend rasta uprkos fluktuaciji korisnika i konstantnom pristizanju novih novoosnovanih privrednih subjekata koji u pravilu imaju manje uposlenika.

Analiza korisnika po broju zaposlenih

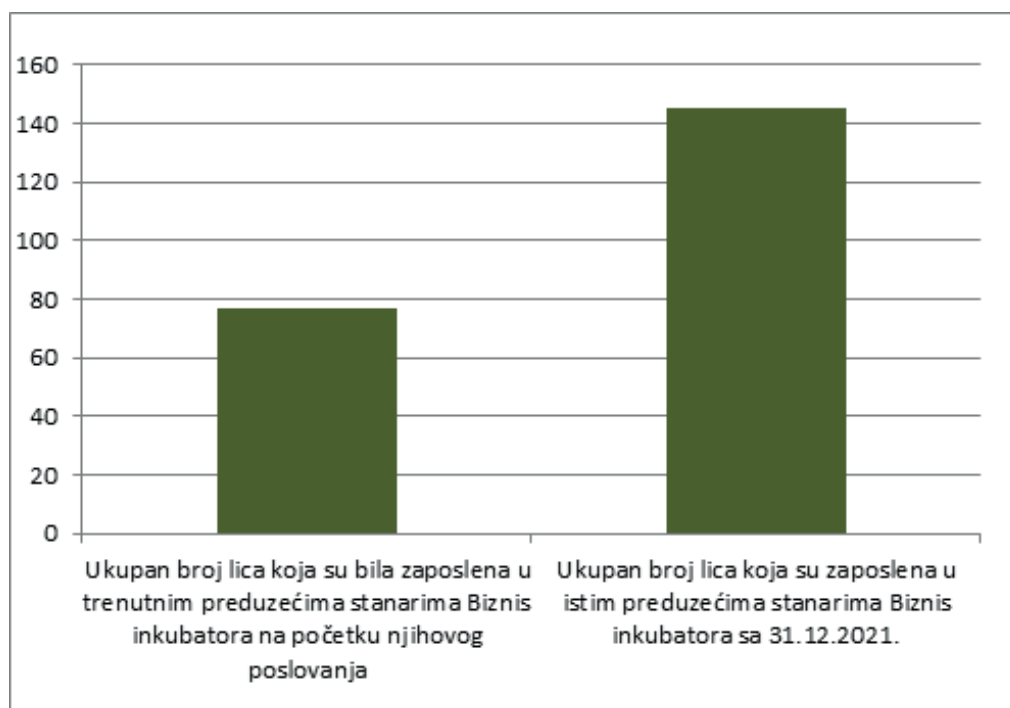
Kada posmatramo broj zaposlenih na početku perioda i zaključno sa 31.12.2021. godine, grafikon izgleda ovako:

Ukupan broj zaposlenih u anketiranim je u momentu anketiranja bio 145. Istih 39 privrednih subjekata je na početku svog poslovanja zapošljavalo 77 lica. Dakle, korisnici Biznis inkubatora, čiji proces inkubiranja analiziramo su udvostručili broj zaposlenih osoba, kada se posmatra početak poslovanja svih korisnika i zadnji dostupan podatak.

Kada posmatramo sami početak poslovanja, najveći broj korisnika je imalo jednog zaposlenog. Čak 20 privrednih subjekata, tj. 51,3 % je imalo samo jednog uposlenika na samom početku. Trenutno jednog uposlenog ima 12 korisnika što čini 30,7 % ukupnog broja. Sa dva zaposlena na početku perioda smo imali samo jednog korisnika, tj. 2,5 %, dok je trenutno sa tim brojem zaposlenih čak 8 korisnika, tj. 20,5 %. Tri zaposlena su imale 4 korisnika na samom početku poslovanja, a trenutni broj korisnika sa tim brojem zaposlenih je nešto manji, tek 3 korisnika, odnosno 7,7 %. Broj privrednih subjekata u Inkubatoru koji su na samom početku poslovanja imali 4 i više uposlenih je 4, tj. 10,2 %. Sa 31.12.2021.godine, broj korisnika sa 4 ili više uposlenih iznosio je čak 19, tj. 48,7 %.

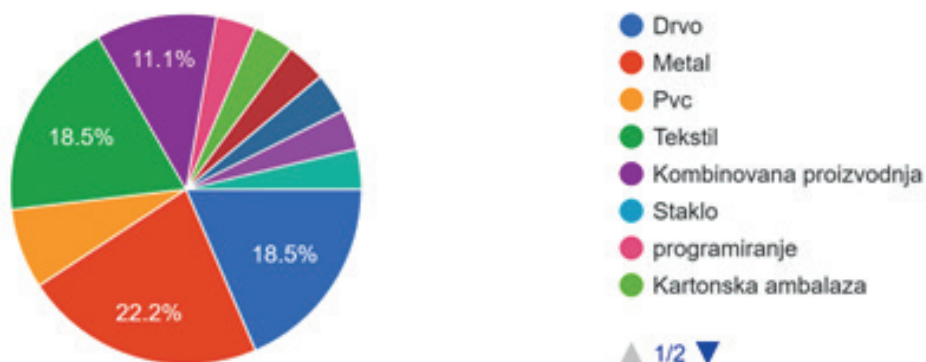
Broj zaposlenih na početku poslovanja u usporedbi sa brojem zaposlenih u 2020.godini:

Struktura korisnika po djelatnostima

U okviru Ankete istražili smo i strukturu korisnika inkubatora prema djelatnostima. Kao ponuđeni odgovori su prije svega bila podjela na proizvodnu i uslužnu, a u okviru navedene dvije grupe smo dali mogućnost izbora nekoliko vrsta podjelatnosti. Kada je u pitanju proizvodna djelatnost u Biznis inkubatoru, trenutno je vodeća proizvodnja proizvoda od metala, sa 22,2 % korisnika. Na drugom mjestu se nalaze proizvodi od drveta i tekstilni proizvodi, sa po 18,5 % korisnika. Nakon toga slijede PVC proizvodi te kartonska ambalaža i slično.

8.VRSTA DJELATNOSTI :PROIZVODNA(navesti osnovni proizvod):

Kada su u pitanju uslužne djelatnosti, dominantna je djelatnost IT usluga, koja iznosi 17,4 % od ukupnog broja korisnika koji su se izjasnili da se bave uslužnom djelatnošću. U narednom periodu očekuje se porast broja privrednih subjekata u ovom sektoru, budući da postoji veliki broj freelance-ra, koji će u dogledno vrijeme imati potrebu da se registruju i potraže adekvatan prostor koji će im dozvoljavati proširenje obima poslovanja kao i zapošljavanje radnika. Upravo to je jedan od motiva zbog kojeg se, kroz implementaciju projekta iNnovaNet iz EU sredstava i uz veliku podršku Grada Zenice, adaptira i renovira Anex B zgrade TechnoPark-a, u kojem će biti dostupno novih 35 prostora. Prednost u apliciranju za korištenje navedenih prostora bit će data upravo IT start-upima, jer je to upravo priroda projekta koji finansira EU, a putem kojeg je, uz sufinansiranje Grada Zenice te Agencije ZEDA, ova zgrada renovirana. Planirani početak korištenja navedenih prostora je već početkom 2023.godine.

Ostale uslužne djelatnosti su različite. Slijedi lista usluga kojima se bave korisnici Biznis inkubatora:

- » IT usluge
- » knjigovodstvene usluge
- » usluge čišćenja industrijskog otpada
- » servis i montaža aparata te elektro-usluge
- » marketing usluge
- » video produkcija
- » usluge printa
- » usluge dizajniranja namještaja po želji kupca
- » usluge dizajniranja tendi po želji kupca
- » usluge projektovanja itd.

Zainteresovanost korisnika za edukacije/seminare

Agencija ZEDA, u okviru redovne djelatnosti i redovnih poslova, ali i putem implementacije projekata na koje aplicira, često organizuje razne edukacije za zeničke privrednike, uključujući i privrednike Biznis inkubatora. Učešće na navedenim edukacijama je najčešće besplatno, ili sa simboličnom cijenom koja je tu samo da garantuje ozbiljnost prijave na edukaciju.

I po ovom pitanju smo željeli porazgovarati sa našim privrednicima, pa smo ih pitali za buduća interesovanja kada su u pitanju edukacije i seminari koje ćemo organizovati. Važno je da se po ovom pitanju osluškuje „puls“ privrednika, te da navedene edukacije zaista budu prilagođene njihovim potrebama, željama i poslovanju. U nastavku je moguće vidjeti ponuđene odgovore te preferenciju privrednika kada su u pitanju edukacije. Na naše prijedloge, ispitanici su mogli dodati i edukaciju/seminar i po sopstvenom nahođenju, ukoliko su smatrali da je lista na neki način nepotpuna ili neodgovarajuća.

Ponuđene su sljedeće vrste edukacija:

- » Menadžment - stručno upravljanje ljudskim resursima
- » Izvozni procesi i procedure u EU
- » Značaj brendiranja za dugoročni uspjeh
- » Seminar o carinskim propisima i procedurama koji se odnose na usklađivanje carina i oporezivanje sa praksama i zakonodavstvom u EU
- » AutoCad & Fusion 360
- » CNC
- » SOLIDWORKS
- » Edukacije na temu digitalizacije (proizvodni procesi, poslovanje..)
- » Upravljanje proizvodnjom - kontrola procesa, smanjenje troškova, kontinuirano poboljšanje unapređenje odnosa sa klijentima
- » Kako naći, osvojiti i zadržati svoje mjesto na tržištu
- » Kako odabrati pravi proizvod, cijenu i način distribucije
- » Upravljanje obrtnim sredstvima
- » Poslovanje dan po dan! – operativne poslovne procedure

Ispitanici su mogli dati više odgovora, tj. izraziti interesovanje za više različitih edukacija/seminara. Najveće interesovanje je izraženo za edukaciju na temu „Kako naći, osvojiti i zadržati svoje mjesto na tržištu“, sa čak 20 odgovora, tj. 55,6 % interesanata.

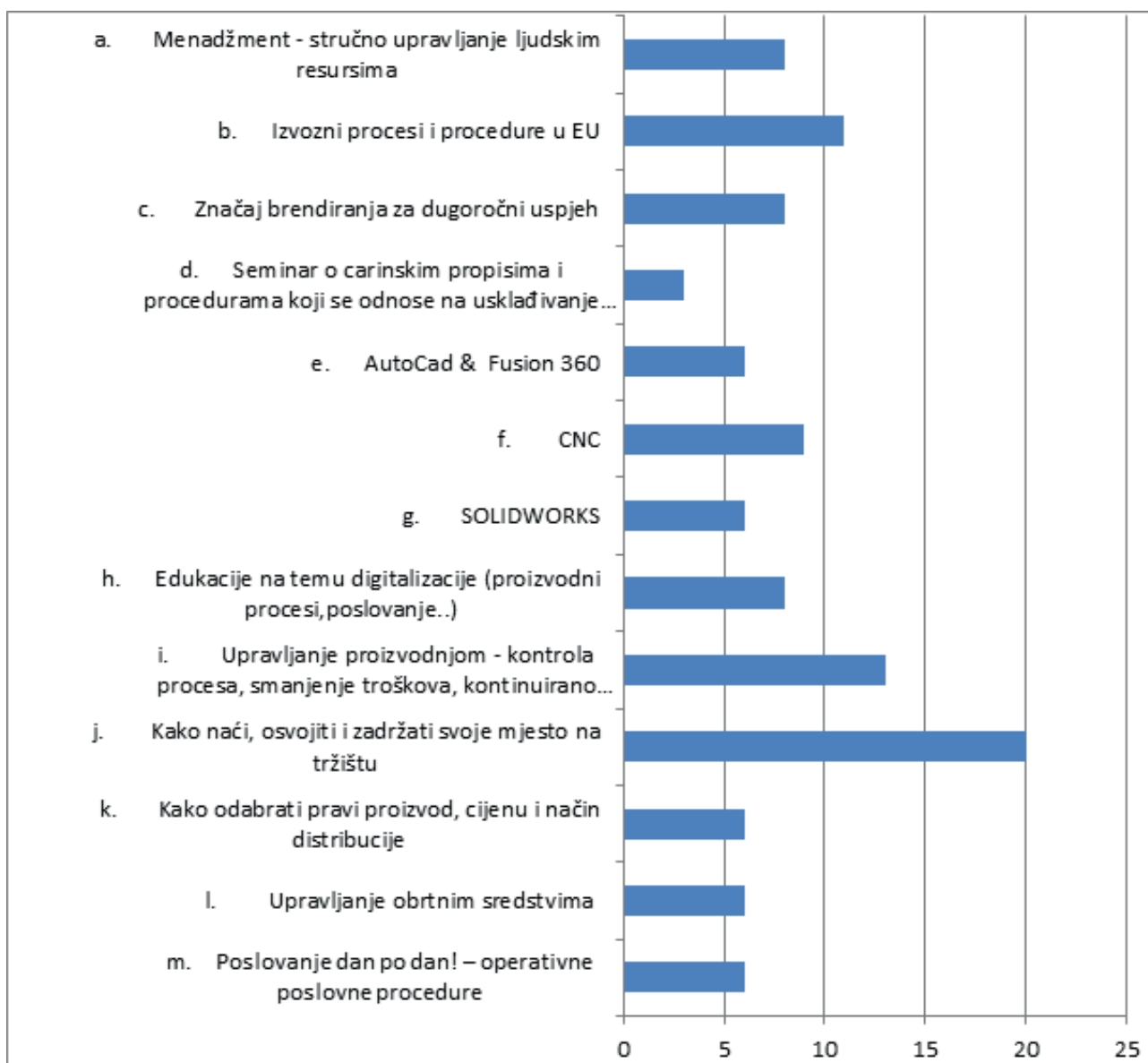
Drugo po redu mjesto prema broju odgovora je edukacija na temu „Upravljanje proizvodnjom - kontrola procesa, smanjenje troškova, kontinuirano poboljšanje unapređenje odnosa sa klijentima“, sa 36,1% zainteresovanih. Nakon toga slijedi odgovor „Izvozni procesi i procedure u EU“ sa 30,6 % odgovora, te „Edukacije na

temu digitalizacije”, sa 22,2% odgovora.

Ostale teme su privukle približan broj zainteresovanih, a zanimljiva je činjenica da niti jedna tema koju smo naveli nije ostala bez pozitivnih odgovora, tj. bez zainteresovanih. Bitno je staviti napomenu da su ispitanici imalu mogućnost da izaberu više odgovora, što se vidi iz samih procenata odgovora na pojedinačna pitanja.

Ovo je odlična smjernica za Agenciju kada su u pitanju buduće edukacije i sigurno će biti uvažene želje i potrebe naših privrednika. Interesovanje korisnika po temama je moguće vidjeti na dijagramu koji slijedi:

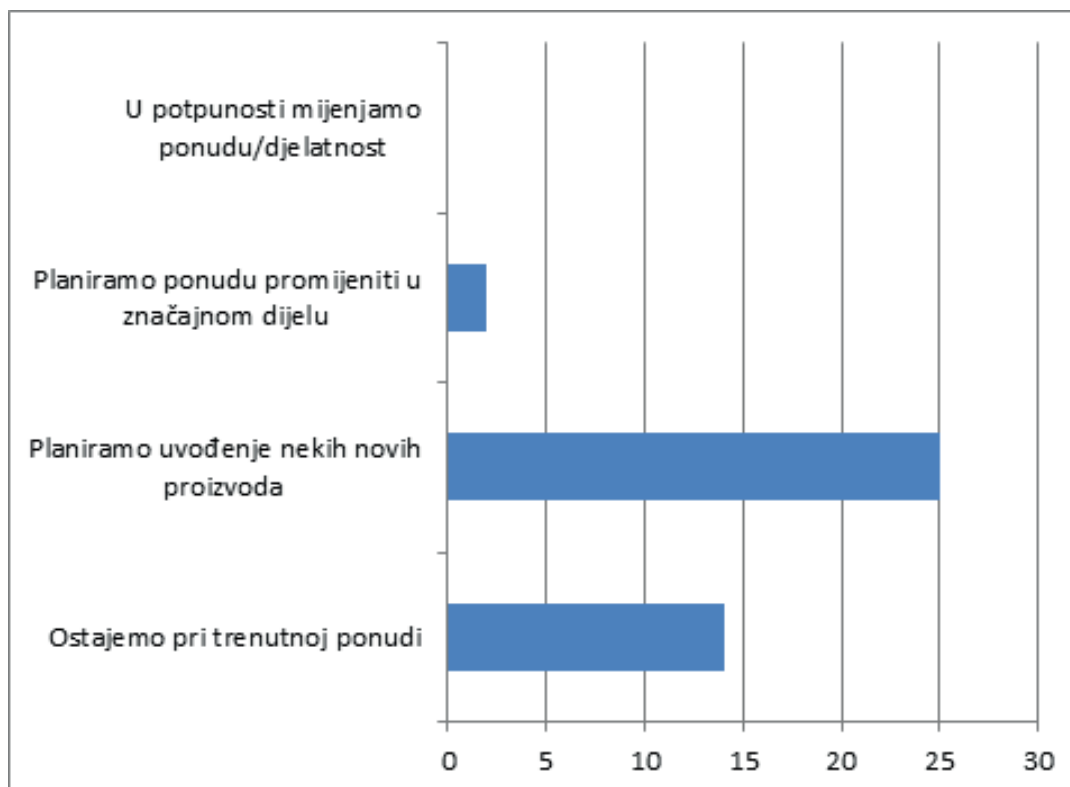
Zainteresovani po temama za edukacije/seminare:

Planovi za buduće poslovanje i djelatnost korisnika

Pri upravljanju Biznis inkubatorom, susretali smo se sa različitim iskustvima korisnika inkubatora. Ono što se povremeno znalo desiti je da privredni subjekt krene sa proizvodnjom određenog proizvoda ili određenom uslugom, pa se nakon nekog vremena pokaže da je tržište zasićeno navedenim. U tom slučaju se dešava da korisnici inkubatora mijenjaju ponudu, odnosno djelatnost, tj. finalni proizvod. Nasuprot navedenom, podjednako često se dešava i da korisnici bivaju zadovoljni izborom proizvoda/usluge koji plasiraju na tržište, pa planiraju proširenje djelatnosti ili povećanje proizvodnje. Da bismo ispitali trenutni trend po ovom pitanju, u anketu koju smo proveli uključili smo pitanje: „Da li planirate proširenje djelatnosti i ponude u odnosu na početnu?“. Odgovori koje smo dobili su prikazani u sljedećem dijagramu:

Planirano proširenje djelatnosti i ponude u odnosu na početnu:

Najveći broj anketiranih, čak njih 25, odnosno oko 64%, planira uvesti neki novi proizvod, tj. proširiti trenutnu ponudu. Pri trenutnoj ponudi ostaje 14 ispitanika, tj. 35,9%. Samo dva anketirana planiraju mijenjanje ponude u značajnom dijelu, a niti jedan korisnik se nije izjasnio da planira mijenjati ponudu/djelatnost. Određeni broj korisnika nije dao odgovor na ovo pitanje, budući da nisu sigurni kakva će situacija na tržištu biti, uzevši u obzir ogromna posupljenja u 2022. godinu te sveukupnu situaciju na tržištu.

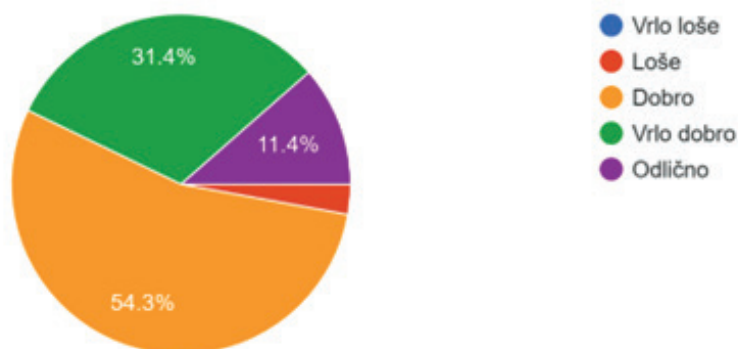
Ocjena poslovanja u 2021. godini

Protekla, 2021. godina, predstavlja godinu kada su se mnogi privredni subjekti susreli sa brojnim izazovima kada je u pitanju poslovanje. Iako ni 2020. godina nije mogla biti mjerilo standardnog načina poslovanja privrednih subjekata, nego je bila godina izuzetaka, evidentno je da je u 2021. godini došlo do značajnih promjena na tržištu, a koja su za posljedicu imala veliki porast cijena materijala i usluga. Svi privredni subjekti, a naročito oni koji se bave proizvodnjom, našli su se u nezavidnoj situaciji zbog trostrukih, pa i četverostrukih povećanja cijena reporo-materijala. Zbog ovog su i sami bili prinuđeni da podignu cijene svojih proizvoda, a što je dalje neminovno imalo utjecaja i na samu prodaju istih. Na pitanje da li su zadovoljni poslovanjem u prethodnoj godini, privrednici su na skali od „vrlo loše“ do „odlično“, dali sljedeće odgovore:

Ocjena poslovanja u 2021.godini:

12. OCJENA VLASNIKA O POSLOVANJU U PRETHODNOJ GODINI

35 responses

Najveći broj odgovora je imao odgovor „Dobro“, sa oko 54,3 % ispitanika. Čak 31,4 % korisnika je svoje poslovanje ocijenilo kao „vrlo dobro“. Kao „odlično“, poslovanje je ocijenilo 11,4 % ispitanika. Samo jedan ispitanik, tj. 2,9 % od ukupnog broja je poslovanje ocijenio kao „Loše“. Interesantno je da, uprkos otežanom poslovanju prethodnom pandemijom kao i poskupljenjima na tržištu, nismo imali niti jedan odgovor „Vrlo loše“. Cilj nam je da svi korisnici u narednoj godini uspiju prevazići krizu te da se u narednom krugu anketiranja, početkom 2023. godine, 100% anketiranih izjasni u skali od „dobro“, do „odlično“.

Prednosti Biznis inkubatora koje korisnici ističu kao značajne:

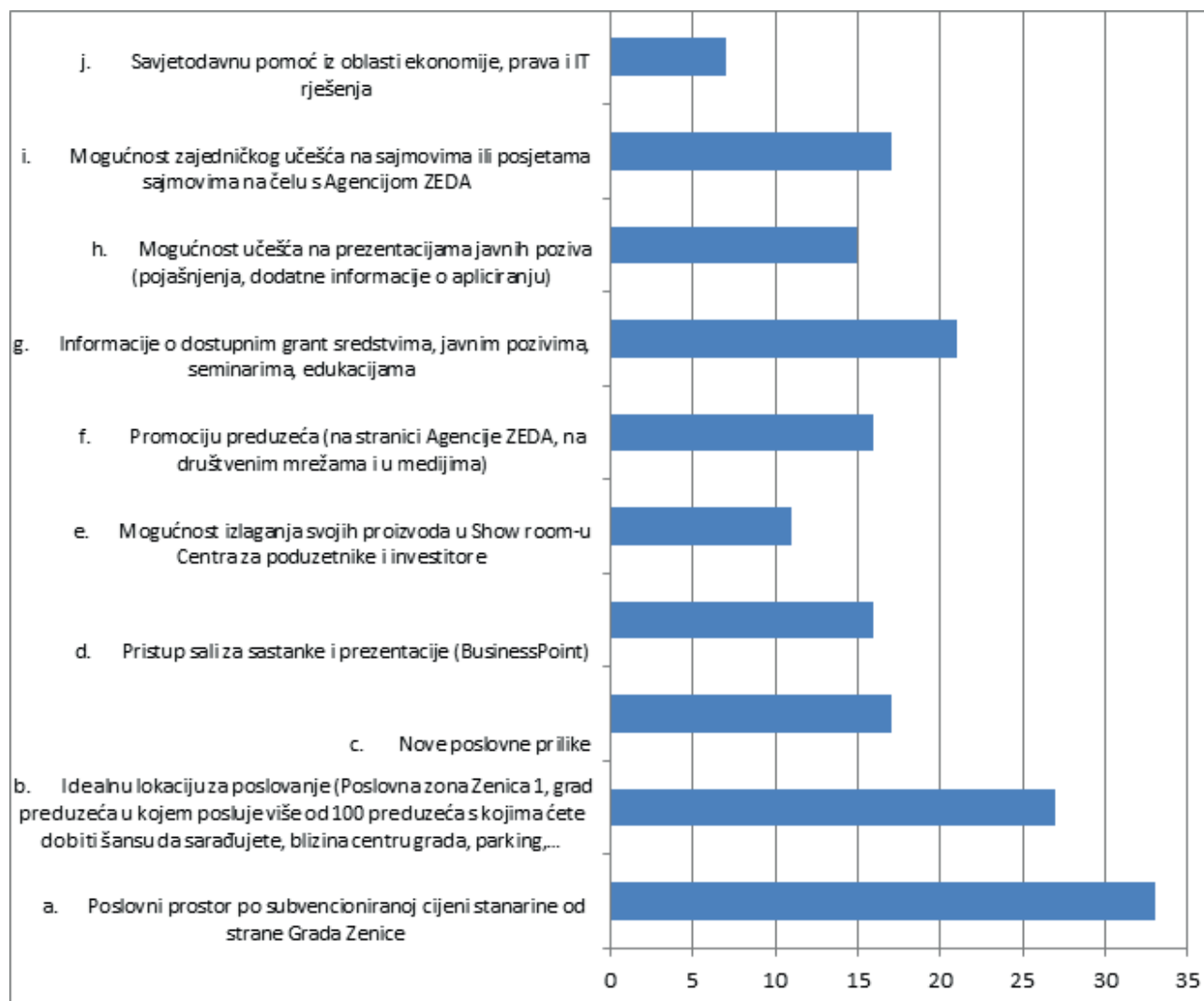
U narednom dijelu ćemo imati priliku vidjeti koje su to prednosti Biznis inkubatora koje su naši privrednici ocijenili kao značajne, tj. koje im olakšavaju poslovanje i znače kao podrška u početku poslovanja. Na ovo pitanje anketirani su mogli dati više odgovora. Jasno je da kao najznačajniju vrstu pomoći većina ističe korištenje prostora po subvencioniranoj cijeni od strane Grada, čak 33 anketirana ili 84,6 % korisnika. Na taj način korisnici štede na plaćanju zakupnine te finansijska sredstva ostaju slobodna za ulaganje u druge, u tom momentu, važnije stvari.

Na drugom mjestu po značaju, 27 anketiranih, što čini 69,2 % od ukupnog broja, ističu odličnu lokaciju za poslovanje, tj. smještaj Biznis inkubatora u Poslovnoj zoni „Zenica 1“, čije smo prednosti lokacije naveli na početku ove analize.

Na trećem mjestu, sa 21 odgovorom (53,8%), je podrška koju Agencija ZEDA daje u vidu podjele informacija o dostupnim grant sredstvima, javnim pozivima, seminarima, edukacijama itd.

I ostale ponuđene opcije u ovom pitanju su imale značajan broj odgovora, što je moguće vidjeti u dijagramu koji slijedi:

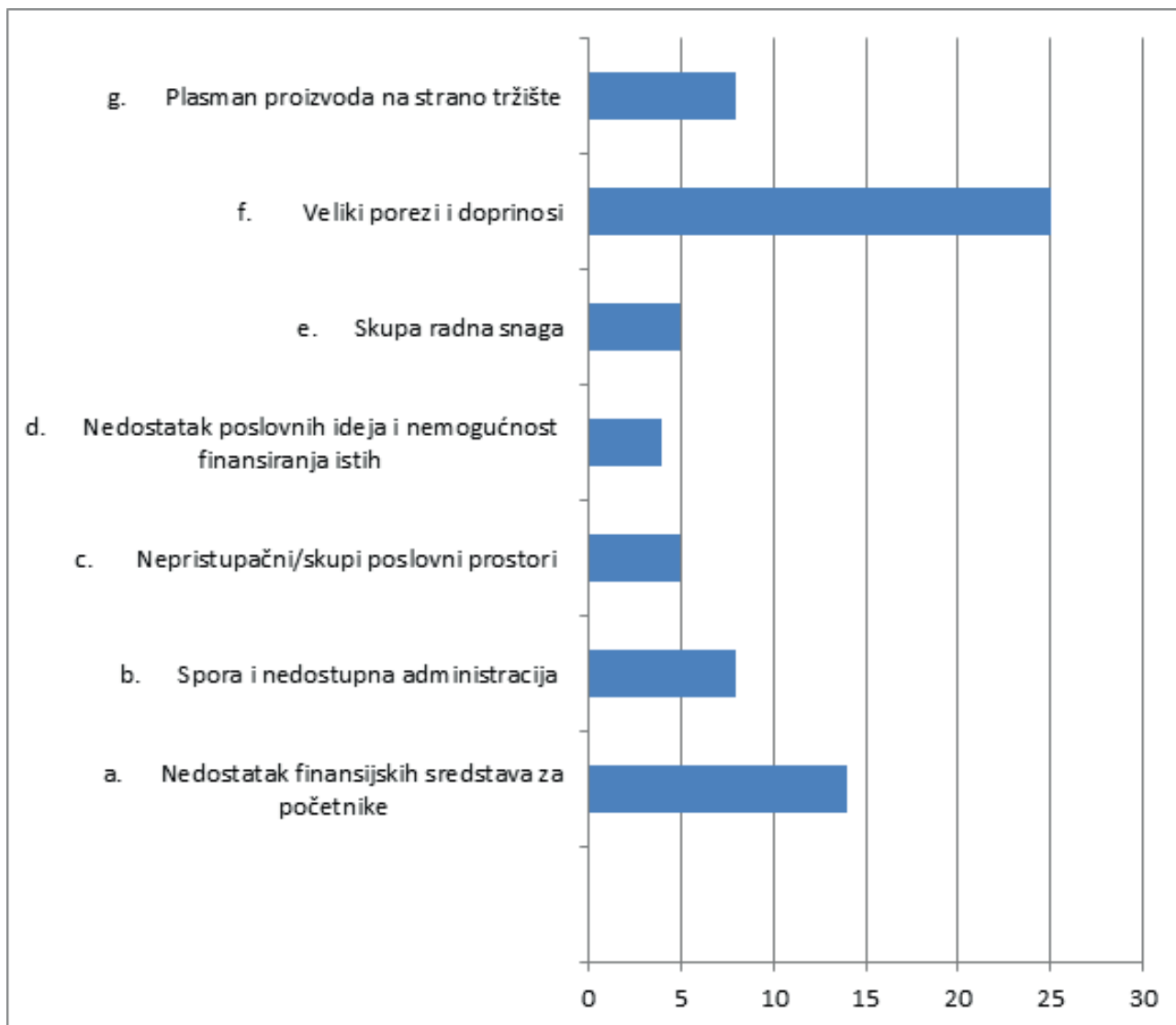
Prednosti Biznis inkubatora koje korisnici ističu kao značajne:

Problemi u poslovanju s kojima se susreću korisnici Inkubatora

Sa korisnicima Biznis inkubatora smo razgovarali o tome koji su problemi s kojima se susreću u poslovanju. Na ponuđene opcije dati su sljedeći odgovori:

Problemi s kojima se u poslovanju susreću korisnici Biznis inkubatora:

Pored ponuđenih odgovora, dali smo i opciju da anketirani daju svoj odgovor koji se ne nalazi na listi, za slučaj da nismo predvidjeli neki od problema koji otežava poslovanje.

U odgovorima pod rubrikom „drugo“, smo dobili informaciju kako je naročit problem za neke od korisnika (8 odgovora, tj. 20,5 %) postojanje nelojalne konkurencije, konkretno neregistrovana lica koja obavljaju slične poslove a u stanju su dati nižu cijenu zbog manjih troškova poslovanja. Pored ovoga, kao značajan problem istaknut je težak proces naplate potraživanja, kao i nedostatak radne snage.

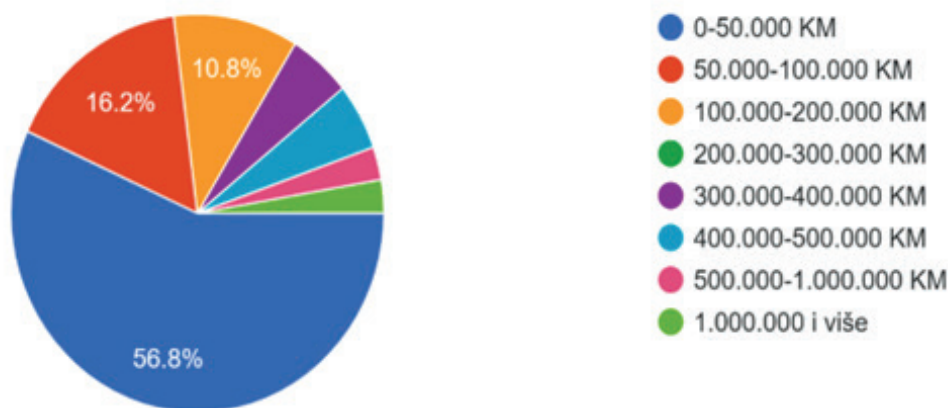
Promet korisnika Biznis inkubatora u 2020. godini

Kada je u pitanju promet, većina anketiranih je u 2021.godini imala promet do 50.000,00 KM, tačnije 56,8 % ispitanika. Značajno manji procenat, 16,2 % ispitanika je imalo promet od 50.000,00 KM do 100.000,00 KM, a 10,8 % promet od 100.000,00-200.000,00 KM. Samo dva anketirana su imala promet od 300.000,00 -400.000,00 i 500.000,00 KM-1.000.000,00 KM, što čini po 5,4 % korisnika. Za razliku od prethodne godine, u 2021. godini imali smo po jedan privredni subjekt koji su imali promet 500.000,00-1.000.000,00 KM te veći od 1.000.000,00 KM. Slijedi grafički prikaz navedenih informacija:

Ukupan promet u 2021. godini:

15.UKUPAN PROMET

37 responses

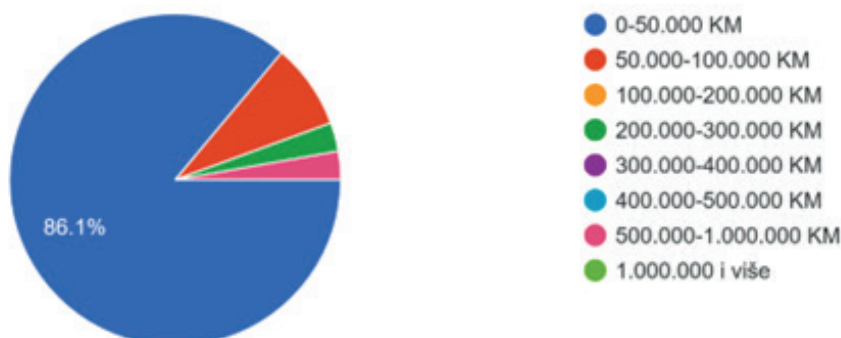
Neto dobit korisnika Biznis inkubatora u 2021. godini

Neto dobit većine ispitanika, čak 86,1 % njih, je u rasponu od 0-50.000,00 KM. U rasponu od 50.000,00 KM-100.000,00 KM se nalazi 8,3 % anketiranih, Samo jedan anketirani, tj. 2,8 % je imao neto dobit u okviru 200.000,00 KM-300.000,00 KM, te jedan korisnik neto dobit u okviru 500.000,00-1.000.000,00 KM. Slijedi grafički prikaz:

Neto dobit u 2021. godini:

16. NETO DOBIT

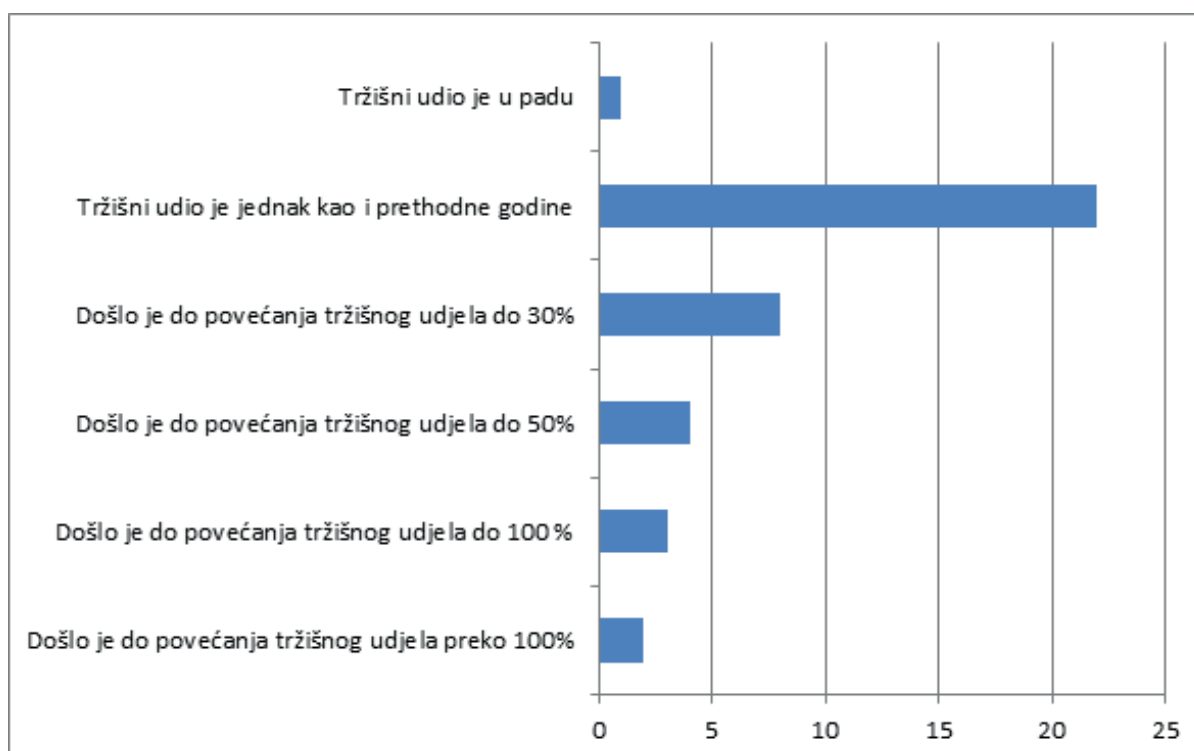
36 responses

Izvoz i tržišni udio korisnika Biznis inkubatora u 2021. godini

Sa korisnicima smo razgovarali i o izvozu. Kao i prethodnim i u ovom pitanju smo se dotakli specifičnosti prethodnih godina, koje su uzrokovale velike promjene na globalnom tržištu, a posebno su odraza imale u procesima transporta što je dalje uzrokovalo velike poteškoće u izvozu i uvozu svim privrednim subjektima. Od ukupnog broja ispitanika, 8, tj. 20,5 % njih su se izjasnili kao aktivni izvoznici. Kada je u pitanju tržišni udio u odnosu na prethodnu godinu, dobili smo odgovore koji su prikazani u sljedećem dijagramu:

Tržišni udio u odnosu na 2020.godinu:

Većina korisnika nisu imali uvećanje tržišnog udjela u odnosu na prethodnu godinu, čak 56,4 % anketiranih. Povećanje tržišnog udjela do 30% je imalo 8 korisnika, tj. 20,5 % od ukupnog broja. Povećanje tržišnog udjela preko 50% je imalo 7,6 %, a preko 100 % su imala samo 2 anketirana, tj. 5,1 %.

Sugestije i prijedlozi anketiranih za unapređenje Biznis inkubatora i Agencije ZEDA

Anketiranje privrednih subjekata smo ocijenili kao idealnu priliku da dobijemo povratne informacije o zadovoljstvu poslovanjem Agencije ZEDA kao i bilježenje eventualnih sugestija za unapređenje Biznis inkubatora i poslovanja Agencije. Svi anketirani, dakle 100 % njih su pohvalili poslovanje Agencije i Biznis inkubatora te istakli njegov značaj za početak poslovanja. Većina anketiranih ističe kako nema

zamjerki za dosadašnje poslovanje Biznis inkubatora, ali smo ipak dobili nekoliko prijedloga za unapređenje istog, koji su se odnosili na eventualno produženje perioda inkubacije sa 5 na više godina, zatim na postojanje samoposluge i više uslužnih objekata u Poslovnoj zoni, kao i bankomata. Svi korisnici iz IT sektora predložili su da se u budućnosti izvrši neka vrsta networkinga, tj. uvezivanja preduzeća iz iste ili srodne djelatnosti. Također, anketirani su i ove godine izrazili želju da se održi neka vrsta godišnjeg okupljanja svih korisnika Biznis inkubatora gdje bi se eventualno ostvarila neka poslovna saradnja ali i razmjena iskustava te međusobnih savjeta kada je poslovanje u pitanju. Korisnici su istakli kako se u proteklom periodu uradilo mnogo toga što je učinilo boravak u Inkubatoru ugodnijim, npr.: utopljavanje zgrade technoPark-a, instaliranje boljih prozora u radioničkim prostorima, kao i ugradnja novih dimnjaka.

U posljednje vrijeme sve više korisnika Inkubatora ističe problem parkinga, budući da isti nije ograničen za upotrebu, mnogi uposleni iz ostalih preduzeća u Zoni parkiraju privatna vozila na parkingu ispred zgrade Agencije ZEDA, pa se često dešava da korisnici Inkubatora ne mogu pronaći mjesto za parking. Prijedlog je da se na neki način parkinzi označe i „rezervišu“ za korisnike Inkubatora ili da se ugradi rampa za koju će korisnici imati propusnicu.

ZAKLJUČAK

Ne postoji jedinstvena formula za uspjeh preduzetničkih/biznis inkubatora. Biznis inkubator Zenica je svojim kontinuitetom poslovanja od 2006. godine dokazao da je postavljen na dobrim temeljima i da ima elemente koji su ključni za uspjeh.

Nekoliko ključnih elemenata važnih za uspjeh inkubatora, a koji se vide kroz anketiranje i analizu iste su sljedeći:

1. Veoma je važan izbor upravitelja Inkubatora, čije osoblje mora imati poduzetničke vještine i znanja, te na pravi način sagledavati potrebe i probleme korisnika inkubatora. Ovdje ključnu ulogu ima Grad Zenica kao osnivač Agencije ZEDA, prepoznajući u njoj kapacitete za upravljanje biznis inkubatorom. Upravitelj mora znati prepoznati potencijalne probleme u poslovanju privrednih subjekata-korisnika, čak i prije no što ih prepoznaju i sama preduzeća. Izbor potencijalnih korisnika, pomoć pri razvoju privrednih subjekata kao i stalno pridržavanje donesenih kriterija i pravila poslovanja inkubatora, sigurno će doprinijeti uspjehu Inkubatora. Agencija ZEDA je kroz svoje djelovanje donijela set dokumenata koji joj pomažu uspješno voditi BIZ i koji se povremeno prilagođavaju potrebama korisnika i promjenama u okruženju. Osoblje je u stalnoj komunikaciji s korisnicima i prati njihov rad te se dodatno edukuje i koristi iskustva uspješnih inkubatora iz okruženja kao bi bili na usluzi korisnicima maksimalno.
2. Mogućnost davanja besplatnih ili subvencioniranih poslovnih usluga kroz poslovno savjetovanje je od presudnog značaja za uspjeh mnogih korisnika. To mogu biti usluge od izrade poslovnog plana, nadziranja njegova izvršenja do pomoći pri finansijskim uslugama, pa i omogućavanje istih kroz savremene instrumente finansiranja. Kroz brojne edukacije koje organizujemo, a koje su za korisnike Inkubatora uglavnom besplatne, nudimo stalnu pomoć i savjete za unapređenje poslovanja. Također, osoblje Agencije je na raspolaganju korisnicima pri apliciranju za bespovratna sredstva domaćih i stranih donatora, što se vidi kroz brojne uspješne priče koje smo u prethodnom periodu ostvarili.
3. Fleksibilan odnos Upravitelja, te praćenje razvoja korisnika i njihovih razvojnih potreba, u skladu sa mogućnostima biznis inkubatora je veoma važan za uspjeh.
4. Lokacija inkubatora je također važna i preporučuje se da inkubator bude u preduzetničkom okruženju, a poželjno je da bude povezan i sa naučnim sektorom. Naglasak je na ljudskom faktoru kao generatoru uspjeha. Činjenica da u Poslovnoj zoni djeluje veliki broj privrednih subjekata otvara mogućnost korisnicima Inkubatora da se međusobno povezuju, udružuju i eventualno vode stvaranju klastera. Agencija ZEDA je u nekoliko navrata pomogla

uvezivanju i stvaranju uspješnih saradnji. Također, brojna su preduzeća iz našeg Inkubatora kupila zemljište u Poslovnoj zoni te tako ostvaruju kontinuitet u poslovanju bez značajne promjene lokacije.

Poslovni inkubatori imaju veliki značaj za uspjeh razvoja lokalne i regionalne ekonomije. Oni povećavaju broj uspješnih preduzetničkih poduhvata, utiču na povećanu tranzicijsku stopu preduzetnika iz faze start-up u fazu zrelosti i utiču na otvaranje novih radnih mjesta. Privredni subjekti koji uspješno završe proces inkubiranja, ostaju raditi u lokalnoj zajednici.

Biznis inkubator u Zenici, u kojem je do sada kroz proces inkubiranja prošlo više od 150 privrednih subjekata, se može ocijeniti kao jedan od najuspješnijih inkubatora u Bosni i Hercegovini, a konstatno interesovanje i fluktuacija inkubiraca kroz isti pokazuje da pozitivni primjeri uspješnog poslovanja privrednih subjekata koji su prošli proces inkubiranja, privlače i ostale potencijalne preduzetnike da se okušaju u preduzetničkom poduhvatu.

Procenat opstanka na tržištu korisnika Biznis inkubatora BIZ Zenica, nakon završetka procesa inkubiranja je 97 % te je jako mali broj korisnika koji prekinu svoje poslovanje.

Rezultati ankete su pokazali da privredni subjekti u inkubatoru, mogu prevazići i veće izazove kao što su pandemije i slične prijetnje na čije se pojave ne može utjecati. Čak 80% anketiranih je poslovalo dobro ili bolje od toga. Stalnim aktivnostima na unapređenju poslovnog ambijenta i infrastrukture Biznis inkubatora, doprinosimo poboljšanju uslova za rad i razvoj poslovanja svih inkubiraca. Posebno je potrebno istaknuti činjenicu da je inkubator postao generator u kreiranju novih radnih mjesta, jer smo kroz istraživanje uočili da se broj zaposlenih u privrednim društvima u Inkubatoru, konstantno povećava.

Grad Zenica, Služba za privredu i upravljanje razvojem i Agencija ZEDA kontinuirano ulažu u infrastrukturu Poslovne zone. Projekti renoviranja i izgradnje saobraćajnica u Zoni, zatim utopljavanje zgrade TechnoPark-a čime su unaprijeđeni uslovi za rad privrednih subjekata u ovom objektu, izmjena i renoviranje građevinske stolarije u radioničkim prostorima Inkubatora, te ugradnja novih dimnjaka u iste su samo neke od aktivnosti na unapređenju uslova rad i boravk 23 proizvođača privredna društva u Inkubatoru. Agencija ZEDA odnedavno raspolaže sa novom opremom u cilju prenosa znanja i daljnje modernizacije samih MSP koja se nalaze u Inkubatoru. Radi se o robotskoj ruci i novoj CNC mašini te popratnoj opremi (računari, smart board i slično). Ujedno, planirano je i proširenje kapaciteta Biznis inkubatora koji će u svakom trenutku moći inkubirati oko 80 start-up preduzeća, što predstavlja značajno povećanje i osnov za daljnji razvoj preduzetništva i preduzetničke aktivnosti u Zenici.

Agencija ZEDA i Grad Zenica će aplicirati na sve dostupne fondove kako bi se pribavila dodatna donatorska sredstva za unapređenje preduzetničke infrastrukture, što je i jedna od mjera nedavno završene Strategije razvoja malih i srednjih preduzeća u Zenici za period 2021.-2027.godinu.

Sama analiza kao rezultat provedene ankete, iznjedrila je nekoliko preporuka

koje mogu doprinijeti unapređenje svakog biznis inkubatora, uključujući i Biznis inkubator Zenica.

Prije svega, potrebno je staviti akcenat na pružanje širokog spektra poslovnih usluga preduzetnicima i preduzećima. Ovo se naročito preporučuje inkubatorima koji se nalaze u sredinama u kojima ne postoji razvijena mreža institucija za razvoj poduzetništva.

Preporučuje se da se inkubatori fokusiraju na određene sektore koji imaju komparativnu i konkurentnu prednost u sredini u kojoj djeluju. S tim u vezi potrebno je izgraditi čvršće veze između inkubatora i kancelarija za lokalni ekonomski razvoj pri lokalnoj zajednici kako bi se integrisano pristupilo razvoju identifikovanih strateških sektora. Pored navedenog, naročit akcenat bi se trebao staviti na biznise koje pokreću mladi, budući da je biznis inkubator zanimljiv kao model u svim slučajevima kada treba mladim ljudima osigurati dodatno vrijeme, uslove i podršku za razvijanje i primjenu kreativnih ideja u poslovanju. Prema mišljenju mnogih stručnjaka, poduzetništvo mladih glavna je pretpostavka rješavanju nezaposlenosti mladih.

PRILOG

IZVJEŠTAJ O POSLOVNIM AKTIVNOSTIMA KORISNIKA BIZNIS INKUBATORA ZENICA

Za period od potpisivanja prvog ugovora o pristupu u inkubator do 31.12.2021.

1. IME KORISNIKA			
2. OBLIK REGISTRACIJE	☐ DOO ☐ OBRT ☐ DRUGO:		
3. PROSTOR KOJI KORISTI			
4. DATUM ULASKA U INKUBATOR			
5. GODINA INKUBIRANJA			
6. BROJ ZAPOSLENIH	Na početku perioda		
	Na dan 31.12.2020.god		
7. VRSTA DJELATNOSTI	PROIZVODNA (navesti osnovni proizvod): a. drvo b. metal c. pvc d. tekstil e. kombinovana proizvodnja	USLUŽNA (navesti osnovnu uslugu) a. IT usluge b. sublimacija c. knjigovodstvene usluge d. drugo navesti:	

<p>8.POTREBA ZA RAZNIM VRSTAMA EDUKACIJE PRIJEDLOG TEMA ZA SEMINAR:</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Menadžment - stručno upravljanje ljudskim resursima b. Izvozni procesi i procedure u EU c. Značaj brendiranja za dugoročni uspjeh d. Seminar o carinskim propisima i procedurama koji se odnose na usklađivanje carina i oporezivanje sa praksama i zakonodavstvom u EU e. AutoCad & Fusion 360 f. CNC g. SOLIDWORKS h. Edukacije na temu digitalizacije (proizvodni procesi, poslovanje..) i. Upravljanje proizvodnjom - kontrola procesa, smanjenje troškova, kontinuirano poboljšanje unapređenje odnosa sa klijentima j. Kako naći, osvojiti i zadržati svoje mjesto na tržištu k. Kako odabrati pravi proizvod, cijenu i način distribucije l. Upravljanje obrtnim sredstvima m. Poslovanje dan po dan! – operativne poslovne procedure n. Nešto drugo: <p>NAPOMENA: MOGUĆE JE ZAOKRUŽITI VIŠE ODGOVORA!</p>	
<p>9.PROŠIRENJE DJELATNOSTI I PONUDE U ODNOSU NA POČETNU</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Ostajemo pri trenutnoj ponudi b. Planiramo uvođenje nekih novih proizvoda c. Planiramo ponudu promijeniti u značajnom dijelu d. U potpunosti mijenjamo ponudu/djelatnost e. Nešto drugo (komentar): 	
<p>10.OCJENA VLASNIKA O POSLOVANJU U PRETHODNOJ GODINI</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Vrlo loše (ocjena 1) b. Loše (ocjena 2) c. Dobro (ocjena 3) d. Vrlo dobro (ocjena 4) e. Odlično (ocjena 5) 	

<p>11.KOJE POGODNOSTI BIZNIS INKUBATORA ISTIČETE KAO ZNAČAJNE</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Poslovni prostor po subvencioniranoj cijeni stanarine od strane Grada Zenice b. Idealnu lokaciju za poslovanje (Poslovna zona Zenica 1, grad preduzeća u kojem posluje više od 100 preduzeća s kojima ćete dobiti šansu da sarađujete, blizina centru grada, parking, odličan pristup kamionima (važno za utovar, istovar, dostavu...) c. Nove poslovne prilike d. Pristup sali za sastanke i prezentacije (BusinessPoint) e. Mogućnost izlaganja svojih proizvoda u Show room-u Centra za poduzetnike i investitore f. Promociju preduzeća (na stranici Agencije ZEDA, na društvenim mrežama i u medijima) g. Informacije o dostupnim grant sredstvima, javnim pozivima, seminarima, edukacijama h. Mogućnost učešća na prezentacijama javnih poziva (pojašnjenja, dodatne informacije o apliciranju) i. Mogućnost zajedničkog učešća na sajmovima ili posjetama sajmovima na čelu s Agencijom ZEDA j. Savjetodavnu pomoć iz oblasti ekonomije, prava i IT rješenja <p style="text-align: center;">NAPOMENA: MOGUĆE JE ZAOKRUŽITI VIŠE ODGOVORA!</p>
<p>13.S KOJIM PROBLEMIMA U POSLOVANJU SE SUSREĆETE</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. Nedostatak finansijskih sredstava za početnike b. Spora i nedostupna administracija c. Nепristupačni/skupi poslovni prostori d. Nedostatak poslovnih ideja i nemogućnost finansiranja istih e. Skupa radna snaga f. Veliki porezi i doprinosi g. Plasman proizvoda na strano tržište h. Nelojalna konkurencija i. Nešto drugo(navesti)
<p>14.UKUPAN PROMET</p>	<ul style="list-style-type: none"> a. 0-50.000 KM b. 50.000-100.000 KM c. 100.000-200.000 KM d. 200.000-300.000 KM e. 300.000-400.000 KM f. 400.000-500.000 KM g. 500.000-1.000.000 KM h. 1.000.000 i više

15.NETO DOBIT:	<ul style="list-style-type: none">a. 0-50.000 KMb. 50.000-100.000 KMc. 100.000-200.000 KMd. 200.000-300.000 KMe. 300.000-400.000 KMf. 400.000-500.000 KMg. 500.000-1.000.000 KMh. 1.000.000 i više <p>Vrijednost izvoza: _____</p> <p>Procent povećanja tržišnog udjela u odnosu na prošlu godinu:</p>
15.VAŠI PRIJEDLOZI, KOMENTARI I SUGESTIJE AGENCIJI ZEDA ZA POBOLJŠANJE FUNKCIJE BIZNIS INKUBATORA TE ZA EVENTUALNO UVOĐENJE NEKIH NOVIH USLUGA	

***NAPOMENA:** Svi podaci koji se prikupe prilikom anketiranja će se koristiti isključivo u statističke svrhe i za analizu razvoja Biznis inkubatora. Niti jedan pojedinačni podatak o bilo kojem privrednom subjektu se neće objaviti kao takav, nego isključivo kao zbirni podaci uzeti prilikom anketiranja svih ispitanika. Svi podaci su povjerljivog karaktera i neće biti dati na uvid niti jednom licu koje nije ovlašteno za obradu navedenih podataka.

Potpis ovlaštene osobe:

Zenica, _____.2022.godine

ANKETIRALI:

1. _____

2. _____

